Qabul qilindi: 10-oktabr 2026-yil • Ma’qullandi: 16-oktabr 2026-yil • Nashr qilindi: 22-oktabr 2026-yil

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA O‘ZINI O‘ZI BAHOLASH FENOMENINING NAZARIY-PSIXOLOGIK ASOSLARI

Eshqo‘ziyeva Rayhona Turg‘unali qizi
Shahrisabz davlat pedagogika instituti magistranti
Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (Maktabgacha ta’lim) yo‘nalishi

Annotatsiya. Mazkur tezisda maktabgacha yoshdagi bolalarda o‘zini o‘zi baholash fenomenining nazariy-psixologik asoslari, uning bola shaxsi rivojlanishidagi o‘rni va ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, o‘zini o‘zi baholashning shakllanishiga ta’sir etuvchi psixologik omillar, ijtimoiy muhit, oilaviy tarbiya hamda maktabgacha ta’lim tashkilotining pedagogik imkoniyatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha yosh, o‘zini o‘zi baholash, shaxs rivojlanishi, o‘zini anglash, psixologik omillar, oilaviy tarbiya, ijtimoiy muhit, individual xususiyatlar.

Abstract. This thesis examines the theoretical and psychological foundations of the self-esteem phenomenon in preschool children and its role and significance in the development of the child’s personality. It also provides a scientific and theoretical analysis of the psychological factors influencing the formation of self-esteem, the social environment, family upbringing, and the pedagogical opportunities of preschool educational organizations.

Keywords: preschool age, self-esteem, personality development, self-awareness, psychological factors, family upbringing, social environment, individual characteristics.

Аннотация. В данной тезисной работе освещены теоретико-психологические основы феномена самооценки у детей дошкольного возраста, а также её роль и значение в развитии личности ребёнка. Кроме того, проведён научно-теоретический анализ психологических факторов, влияющих на формирование самооценки, социальной среды, семейного воспитания и педагогических возможностей дошкольной образовательной организации.

Ключевые слова: дошкольный возраст, самооценка, развитие личности, самосознание, психологические факторы, семейное воспитание, социальная среда, индивидуальные особенности.

Asosiy matn

Maktabgacha yosh davri bola shaxsining shakllanishi, o‘zini anglashi va atrof-muhit bilan munosabatlarining rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bolada o‘z imkoniyatlari, qobiliyatlari va xatti-harakatlariga nisbatan dastlabki munosabatlar shakllana boshlaydi. O‘zini o‘zi baholash fenomeni bolaning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi, mustaqilligi hamda tengdoshlari bilan munosabatga kirishishida muhim psixologik omil sifatida namoyon bo‘ladi.

O‘zini o‘zi baholash - shaxsning o‘z fazilatlari, imkoniyatlari, xatti-harakatlari va faoliyat natijalariga nisbatan bildiradigan munosabati hamda ularga beradigan bahosidir. Psixologik nuqtayi nazardan, ushbu jarayon o‘zini anglash, o‘z faoliyatini tahlil qilish va atrofdagilarning munosabatlarini idrok etish bilan uzviy bog‘liq. Maktabgacha yoshdagi bolalarda o‘zini o‘zi baholash hali to‘liq barqarorlashmagan bo‘lib, u kattalar tomonidan bildiriladigan fikrlar, bolaning faoliyatdagi muvaffaqiyatlari va ijtimoiy tajribasi ta’sirida rivojlanadi. O‘zini o‘zi baholashning nazariy asoslarini o‘rganishda bir qator psixologik yondashuvlar muhim ahamiyatga ega. Jumladan, L.S. Vigotskiyning madaniy-tarixiy yondashuvida bolaning psixik rivojlanishi ijtimoiy munosabatlar va kattalar bilan hamkorlik jarayoni bilan bog‘liq holda tushuntiriladi. Ushbu yondashuv maktabgacha yoshdagi bolalarda o‘zini anglash va o‘z xatti-harakatlarini baholash ko‘nikmalarining rivojlanishida ijtimoiy muhitning ahamiyatini ochib berishga yordam beradi.

J. Piaje qarashlarida bolaning bilish jarayonlari va tafakkurining yoshga xos xususiyatlari alohida o‘rin tutadi. Uning nazariyasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning o‘z imkoniyatlari va faoliyat natijalarini baholashi ularning kognitiv rivojlanish darajasi bilan bog‘liq holda tahlil qilinishi mumkin. E. Eriksonning psixosotsial rivojlanish nazariyasida esa tashabbuskorlikning rivojlanishi va bolaning o‘z faoliyatiga munosabati muhim o‘rin egallaydi. Bu qarashlar maktabgacha yoshdagi bolalarda mustaqillikni qo‘llab-quvvatlash va ijobiy psixologik muhit yaratish zarurligini asoslaydi. O‘zini o‘zi

baholashning shakllanishiga ta’sir etuvchi asosiy omillardan biri oilaviy muhitdir. Ota-onalarning farzand bilan muloqot uslubi, uning yutuqlariga munosabati, mustaqil harakatlarini qo‘llab-quvvatlashi va xatolarini tushuntirish usullari bolaning o‘zi haqidagi tasavvurlariga ta’sir ko‘rsatadi. Oilada o‘zaro hurmat, ishonch va samimiy muloqotga asoslangan munosabatlarning mavjudligi bolaning o‘z imkoniyatlarini anglashiga yordam beradi. Aksincha, bolani muntazam ravishda boshqa bolalar bilan taqqoslash yoki uning harakatlarini kamsitish o‘ziga bo‘lgan ishonchiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Maktabgacha ta’lim tashkilotida tashkil etiladigan o‘yinlar, ijodiy mashg‘ulotlar, jamoaviy faoliyat va mustaqil topshiriqlar ham bolaning o‘zini o‘zi baholashini rivojlantirish uchun muhim imkoniyat yaratadi. Tarbiyachining bolaga individual yondashuvi, uning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olishi, harakatlarini xolis baholashi hamda erishgan natijalarini e’tirof etishi ijobiy o‘zini o‘zi baholashning shakllanishiga ko‘maklashadi. Shuni ta’kidlash lozimki, o‘zini o‘zi baholashni faqat yuqori yoki past darajalar bilan izohlash yetarli emas. Uning mazmuni, barqarorligi, bolaning real imkoniyatlariga mosligi va turli vaziyatlarda namoyon bo‘lishini ham hisobga olish zarur. Shu sababli maktabgacha yoshdagi bolalarni o‘rganishda yosh xususiyatlariga mos psixologik kuzatish, suhbat va o‘yin faoliyatini tahlil qilish usullaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Maktabgacha yoshdagi bolalarda o‘zini o‘zi baholash fenomeni shaxs rivojlanishining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, uning shakllanishi bolaning individual xususiyatlari, bilish jarayonlari, oilaviy tarbiya va ijtimoiy muhit bilan chambarchas bog‘liq. Mazkur jarayonning nazariy-psixologik asoslarini chuqur o‘rganish bolalarda o‘zini anglash, mustaqillik va ijobiy shaxsiy munosabatlarni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik faoliyatni takomillashtirish imkonini beradi. Shu bois oila va maktabgacha ta’lim tashkilotining hamkorligini mustahkamlash, bolaga individual yondashish hamda uning o‘z imkoniyatlarini anglashiga ko‘maklashish muhim pedagogik-psixologik vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978.

2. Piaget, J. The Origins of Intelligence in Children. International Universities Press, 1952.

3. Erikson, E. H. Childhood and Society. W. W. Norton & Company, 1950.

4. Burns, R. B. Self-Concept Development and Education. Holt, Rinehart and Winston, 1982.

